

Vetenskaplig slutrapport

Projektnamn

I stadens utkant – svensk-romska livsberättelser och lägerplatser från 1900-talet

Projektid

FoU-medel från Riksantikvarieämbetet: 2015-2016

Idé och förstudie, med ekonomiskt bidrag från Historiska museet: 2013-2014

Ansvarig institution

Historiska museet
Box 5428
114 84 Stockholm

Medverkande institutioner

É Romani Glinda
Historiska museet
Institutet för språk och folkminnen
Mångkulturellt Centrum
Stiftelsen Kulturmiljövård

Projektledare

Lotta Fernstål
Fil. dr i arkeologi
Född 1974
lotta.fernstal@historiska.se
Historiska museet
Box 5428
114 84 Stockholm

Charlotte Hyltén-Cavallius
Fil. dr i etnologi
Född 1969
charlotte.hylten-cavallius@sprakochfolkminnen.se
Institutet för språk & folkminnen,
Dialekt- & folkminnesarkivet i Uppsala
Box 135
751 04 Uppsala

Projektmedarbetare

- Marco Ali, arkeologistuderande vid Södertörns högskola samt aktiv i É Romani Glinda, född 1990
- Anna Arnberg, Stiftelsen Kulturmiljövård, fil. dr i arkeologi, född 1977
- Jenny Ask, Mångkulturellt Centrum, fil. dr i etnologi, född 1969
- Allan Demeter, romsk sakkunnig, född 1943
- Marianne Demeter, romsk sakkunnig, född 1945
- Vedel Demetri, romsk sakkunnig, född 1959
- Nina Edström, Mångkulturellt Centrum, fil. mag. i socialantropologi, född 1966
- Lotta Fernstål, Historiska museet, fil. dr i arkeologi, född 1974
- Tobias Hübinette, Mångkulturellt Centrum, docent i interkulturell pedagogik, född 1971 (medverkan 1 jan-30 april 2015)
- Charlotte Hyltén-Cavallius, Institutet för språk och folkminnen, fil. dr i etnologi, född 1969
- Jonas Monié Nordin, Historiska museet, docent i arkeologi, född 1970
- Fred Taikon, grundare av É Romani Glinda och chefredaktör, romsk sakkunnig, född 1945
- Sabrina Taikon, romsk sakkunnig, född 1957

Sammanfattande resultat

I den svenska historieskrivningen har svenska romer varit relativt osynliga, inte minst utifrån självupplevda erfarenheter. I kulturhistoriska arkiv och museer finns mängder av dokument, och en del föremål, som berättar *om* svenska romer. Beskrivningarna av svensk-romska liv och livsvillkor har istället gjorts av representanter för majoritetsbefolkningen och präglas i många fall av antiziganism, den särskilda form av rasism som drabbar personer som identifieras som romer. Med projektet *I stadens utkant - svensk-romska livsberättelser och lägerplatser från 1900-talet* har statliga arkiv- och museisamlingar tillförts nyinsamlat arkeologiskt material och livshistoriska intervjuer med svenska romer.

I stadens utkant har arbetat utifrån en samverkansmodell som har involverat kulturarvsinstitutioner och romska sakkunniga. Projektet har sökt att i alla led – från idé och genomförande till slutprodukter – arbeta tillsammans med romska sakkunniga. Detta arbetssätt har varit ett medvetet ställningstagande och har haft som avsikt att undvika förfarandet att kulturarvsinstitutioner själv pekar ut vad som är viktigt att undersöka för att sedan ”förankra” projektiden hos dem undersökningen berör. Vi ville först veta om projektiden ansågs relevant och intressant bland gruppen svenska romer, för att därefter arbeta fram en ansökan och ett projekt (detta arbete inleddes 2013 och en förstudie genomfördes 2014 med bidrag av Historiska museet för att skapa samarbetsmöjligheter och en ansökan om FoU-medel från Riksantikvarieämbetet). I ansökan om medel inkluderade vi också medel för att kunna arvoda de romska sakkunniga som arbetade i projektet.

Projektet har gjort livshistoriska intervjuer med svenska romer, varav ett par av de intervjuade i tidigare sammanhang har berättat om sina liv offentligt. Vi har dock till stor del strävat efter att nå personer som inte tidigare har hörts i offentligheten. Intervjuerna (såväl ljudande material som transkriptioner) arkiveras vid Institutet för språk och folkminnen, Dialekt- och Folkminnesarkivet i Uppsala (accessionsnummer DFU41000-41016).

Projektet har även samarbetat kring arkeologi och det arkeologiska materialet är införlivat i Historiska museets samling (inventarienummer 35458). Syftet med den arkeologiska undersökningen var att fördjupa kunskapen om Skarpnäckslägret, att synliggöra platsen och

dess historia. Arbetet skedde i samverkan mellan arkeologer, etnologer och romska företrädare. Vi närmade oss platsen inledningsvis med personer med erfarenheter av att ha bott där, men även genom befintliga källmaterial såsom kartor, arkivdokument, fotografier och tv-reportage. Vi skapade också ny kunskap genom att kombinera arkeologi och etnologi. Det har handlat om personliga erfarenheter av platsen och tiden för lägret samt möjligheter till inflytande på kunskapsproduktionen för alla medverkande i alla faser, från val av plats till tolkningar av fynd. För rapport från grävningen med diskussion kring resultat och arbets- och samverkansformer m.m., se *Skarpnäckslägret. Arkeologisk undersökning av en svensk-romsk lägerplats vid Flatenvägen i Skarpnäck* (Arnberg (red.) 2017).¹

Under utgrävningen anordnades offentliga visningar av platsen och visningar med specialinbjudna grupper. Målet var att använda den arkeologiska undersökningen som ett sätt att nå ut med information, men också som tillfälle att diskutera platsen och vad den kan betyda idag. Som ett led i detta kontaktades även olika medier. Dessutom genomfördes ett mindre skolprojekt tillsammans med en årskurs 6 i Skarptorpsskolan i Skarpnäck. Romska medarbetare ville också i samverkan med skolan nå ut mer efter erfarenheter i projektet genom att exempelvis bli intervjuade och att delta i visningar på platsen. Bland annat har medverkan av romsk sakkunnig från *I stadens utkant* i UR Skolas programserie *Romernas historia* har också följt av projektet.²

Medlemmar i projektgruppen har också intervjuats i press och radio. Målgrupper i andra sammanhang var romska grupper, det kulturhistoriska fältet, samt studenter och forskare inom arkeologi, etnologi och Romani Studies, och därför hölls ett femtontal föredrag, seminarier och undervisningstillfällen vid bland annat É Romani Glindas kulturdagar, Riksantikvarieämbetets höstmöte, nationella och internationella konferenser, samt forskarseminarier och undervisning på grund- och masternivå vid Södertörns högskola, Stockholms och Uppsala universitet. Projektet medverkade också i en workshop om *Romer och resande i det nordiska kulturarvet* som arrangerades vid Institutet för språk och folkminnen i samverkan med Forum för levande historia, HL-Senteret i Oslo, É Romani Glinda och RomArchive i Berlin.

Utöver arkeologisk utgrävning arbetade vi inom projektet även med att genom romska sakkunnigas uppgifter, dåtida press, självbiografisk litteratur och arkivmaterial kartlägga romska lägerplatser i Stockholmsområdet. Ett fyrtiotal platser lokaliserades, varav omkring hälften med så exakt geografisk lokalisering att de kunde placeras på karta. Dessa samt livshistoriska intervjuer och arkivmaterial diskuteras i projektets monografi *Romska liv och platser. Berättelser om att leva och överleva i 1900-talets Sverige* (red. Fernstål & Hyllén-Cavallius, publ. 2018, Stockholmia förlag). Projektet har även producerat flera artiklar. Delar av det arkeologiska materialet utgör del i Historiska museets utställning *History Unfolds* som öppnade 2016. Genom kunskap och material från projektet har även Historiska museets utställning *Sveriges historia* uppdaterats i flera delar, rörande 1500-tal, tidigt 1900-tal och den romska kampen för bostäder på 1960-talet.

---

¹ Arnberg, Anna (red.) 2017, *Skarpnäckslägret. Arkeologisk undersökning av en svensk-romsk lägerplats vid Flatenvägen i Skarpnäck*. FoU-rapport nr 17, Statens Historiska Museum samt Arkeologiska uppdragsverksamheten, http://shmm.se/wp-content/uploads/2017/04/Skarpnackslagret_FoU-rapport-17.pdf (länk hämtad 2017-06-09).

² UR Skola, Romernas historia 1900-tal, del 1: *En bostad åt alla?* <https://urkola.se/Produkter/198783-Romernas-historia-1900-tal-En-bostad-at-alla> (länk hämtad 2017-06-09).

Bakgrund och syfte med projektet

I den nationella minoriteten romer ingår grupper med olika romska identiteter, varav svenska romer är en grupp. Gruppen är relativt osynlig i historieskrivningen och kulturlandskapet, och utgör en lakun i museers föremålssamlingar. I arkiv finns däremot mängder av material som rör romer, men vanligen insamlat utifrån majoritetsbefolkningens perspektiv och inte baserat på romers egna kunskaper och erfarenheter. Syftet i projektet *I stadens utkant – svensk-romska livsberättelser och lägerplatser från 1900-talet* var att i samskapande med svenska romer uppmärksamma och skapa ny kunskap om denna del av Sveriges historia med fokus på lägerplatser, livsberättelser och materiell kultur samt att införliva denna osynliga del av kulturarvet i samlingar vid Historiska museet och Institutet för språk och folkminnen. Detta gjordes med hjälp av arkeologiska metoder, bland annat en utgrävning av platsen för Skarpnäckslägrat som var i bruk 1959-1963, samt livshistoriska intervjuer med svenska romer med erfarenheter av att ha levt i läger under 1900-talet. Även kritiska studier av arkivmaterial utgjorde del i arbetet, bland annat material i Stadsarkivet i Stockholms stad och Riksarkivet.

Kortfattad teori- och metoddiskussion

Projektet utgick från kritiska perspektiv på historieskrivning och kulturarvsskapande.³ Begreppet kulturarvsskapande synliggör maktperspektiv i bevarandefrågor och gör det möjligt att fästa uppmärksamhet på att kulturarv inte bara finns där utan är resultat av både medvetna och omedvetna val. De nationella minoriteterna har rätt att få sina kulturarv synliggjorda och de statliga samlingarna bör representera ett mångfacetterat kulturarv.

Michel de Certeaus begreppspar taktik och strategi användes inledningsvis för att fånga och förstå förhandlingar (ibland konflikt, ibland samspel) mellan minoritet och majoritet.⁴ Individer och institutioner verkar inom specifika historiska och institutionella villkor som både möjliggör och begränsar. Utgångspunkten är att kultur och identitet skapas genom förhandling och ekonomiska och sociala förutsättningar. Möten mellan grupper av olika identitet och tradition har alltid skett, liksom påverkan i olika grad. Hur den svensk-romska minoriteten samverkat och förändrats med majoritetssamhället är inte klarlagt; inte heller hur majoriteten påverkades. Bland annat detta undersöktes i projektet genom livshistoriska intervjuer med svenska romer och kartläggning av svensk-romska lägerplatser och landskapsrum, samt hur dessa förhöll sig till majoritetssamhället. I projektet kombinerades således etnologiska och arkeologiska metoder.

Samverkan mellan projektets arkeologer, etnologer och socialantropolog samt romska sakkunniga var av stor betydelse för projektets alla delar, processer och resultat. Inför arbetet med de livshistoriska intervjuerna togs ett antal teman fram, utifrån vilka intervjuerna skulle ske. Dessa teman och frågor arbetades fram och stämades av med romsk sakkunnig. Vi genomförde upprepade intervjuer med svenska romer för att möjliggöra reflektion mellan intervjutillfällena och fördjupningar i teman som uppfattades som viktiga, både från de intervjuades och intervjuarnas horisont. Intervjuerna hade teman att inleda samtal kring, men intervjuerna utformades som ett samtal där den intervjuade till stor del gavs utrymme för att styra vad de uppfattade som viktigt att berätta. Om ett ämne inte var relevant eller upplevdes för känsligt kunde de intervjuade alltid välja vad de ville berätta eller lämna utanför

---

³ T.ex. Kirshenblatt-Gimblett, Barbara, 1998. *Destination Culture. Tourism, Museums and Heritage*. Berkely: Univ. of California Press; Ronström, Owe, 2008. *Kulturarvspolitik. Visby: från sliten småstad till medeltidsikon*. Stockholm: Carlsson; White, Hayden, 1981. *The Value of Narrativity in the Representation of Reality. I: On Narrative*. Red. W.J.T. Mitchell. Chicago: Univ. of Chicago Press.

⁴ De Certeau, Michel, 1984. *The practice of everyday life*. Berkeley: University of California Press.

sådant de inte ville tala om. Intervjuerna har transkriberats och utskrifter tillsammans med ljudfiler arkiveras vid Institutet för språk och folkminnen, Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala (accessionsnummer DFU41000-41016).

Arkeologiska utgrävningar medför att platser lär kännas mer intimt; att vistas på och interagera med en plats aktiverar den och möjliggör minnen och berättelser att ta form som kanske inte framkommer lika lätt i intervjusituationen. Ting och andra arkeologiska spår efter platsens materiella kultur såg vi likaså som möjliga bärare av och generatorer för minnen och berättelser. Vi kunde notera att en berättelse som berättats tidigare under en intervju förändrades och i vissa fall blev mer detaljrik genom att vi vistades på platsen. Platsen för den arkeologiska utgrävningen valdes ut tillsammans efter att romska sakkunniga guidat till flera före detta lägerplatser i Stockholmsområdet. I arbetet med utgrävningen deltog arkeologer, etnologer och socialantropolog samt romska sakkunniga i hela processen – från val av plats till val av frågeställningar, var inom ytan undersökningen skulle ske, hur stratigrafiska lager och fynd kunde tolkas och rapportens innehåll utformas. Visningar av platsen under utgrävningen planerades tillsammans och vid dem deltog alltid romska sakkunniga och arkeolog, etnolog eller socialantropolog, vilket var betydelsefullt för att kunna arbeta med en erfarenhetsbaserad kunskapsförmedling. Mer om metodik rörande utgrävningen finns att läsa om i rapporten *Skarpnäckslägret. Arkeologisk undersökning av en svensk-romsk lägerplats vid Flatenvägen i Skarpnäck* (Arnberg (red.) 2017).⁵ Föremål från utgrävningen är införlivade i Historiska museets samling (inventarienummer 35458).

Utöver arkeologisk utgrävning arbetade vi inom projektet även med att genom romska sakkunnigas uppgifter, dåtida press, självbiografisk litteratur och arkivmaterial kartlägga romska lägerplatser i Stockholmsområdet. Ett fyrtiotal platser lokaliserades, varav omkring hälften med så exakt geografisk lokalisering att de kunde placeras på karta. Dessa, samt delar ur intervjuer och resultat från projektet som helhet, presenteras och diskuteras i boken *Romska liv och platser. Berättelser om att leva och överleva i 1900-talets Sverige* (red. Lotta Fernstål & Charlotte Hyltén-Cavallius, Stockholmia förlag, utgivning 2018).

Projektets huvudsakliga resultat och effekter

Samverkan och deltagande i projektets alla delar var projektets ledord. Genom detta kom processen som helhet att bidra till att de flesta deltagare vid projektets slut hade stärkts i kunskap rörande projektets olika delar. Vi hade i projektet genom detta även lärt känna varandra ganska väl och blivit varse varandras olika önskemål och vad som ansågs viktigt för framtiden och därigenom kunde vissa delar modifieras, till exempel betydelsen av skolelever som särskild målgrupp vid den arkeologiska utgrävningen. Därigenom inrättades ett pilotprojekt i samband med utgrävningen med inriktning skola, vilket också ledde till att en av de romska sakkunniga fick möjlighet att delta i UR Skolas programserie *Romernas historia – 1900-tal*, som producerades 2016. Genom projektets samverkansform kunde vi alltså både stärkas kunskapsmässigt och nå ut med kunskap bredare än vi inledningsvis räknat med.

Att nå ut med kunskap och erfarenheter från projektet var något vi prioriterade i flera skeenden. Vid utgrävningen var målgruppen framför allt en bred allmänhet och särskilt boende i området kring platsen för Skarpnäckslägret, som ligger vid en av entréerna till Flatens naturreservat, ett från Skarpnäck relativt lättillgängligt rekreationsområde med många användare dagligen. Flera visningar hölls och vi prioriterade även att lägga tid på intervjuer

---

⁵ Arnberg, Anna (red.), 2017. *Skarpnäckslägret. Arkeologisk undersökning av en svensk-romsk lägerplats vid Flatenvägen i Skarpnäck*. FoU-rapport nr 17 från Statens historiska museer samt Arkeologiska uppdragsverksamheten. http://shmm.se/wp-content/uploads/2017/04/Skarpnackslagret_FoU-rapport-17.pdf (länk hämtad 2017-06-09).

med bland annat Radio Romano, DN Stockholm, lokalpress och Vetenskapsradion historia för att nå ut.⁶ Vi bjöd även dit bland annat Skarpnäcks stadsdelsförvaltning för att ytterligare förankra kunskapen om platsen. Att vetskap om platsen nått fram till Stockholm stad kunde vi se när staden 2016 i *Lokalt utvecklingsprogram för Skarpnäcks stadsdelsnämnd 2017–2027* beskrev den svensk-romska lägerplatsen och den arkeologiska utgrävningen som något som kan bidra till ökad kännedom om den romska befolkningens historia och förankring i stadsdelsområdet.⁷ Även medverkan av romsk sakkunnig genom *I stadens utkant* i Miljöverkstan Flatens arbete rörande området med elever från Kärrtorps gymnasium ska nämnas, samt att samma sakkunnigas input genom kunskap och privata fotografier bidrog till Miljöverkstan Flatens musikal *Flatemusikalen* med barn från Skarpnäcksområdet 2016.⁸ Som nämnades följde av utgrävningen även medverkan av romsk sakkunnig från *I stadens utkant* i UR Skolas programserie *Romernas historia*.⁹

Genom projektets rapport från den arkeologiska utgrävningen har ett ärende initierats på Länsstyrelsen i Stockholm rörande möjlighet att fornlämningsförklara platsen för Skarpnäcksläget.¹⁰ Att markera romers närvaro i landskapet genom skyltning var en fråga som vi genom projektets gång lärde oss var en av de viktigaste för romska sakkunniga. Därför är vi också glada att efter projektets slut blivit kontaktade av MR-kansliet i Stockholms stad rörande möjlighet att bidra till Rättighetsjakten 2017, som innebär sommarjobb för ungdomar från rörande mänskliga rättigheter med särskilt fokus på antiziganism och bland annat i förhållande till platser som visar på romsk närvaro i nutid och historia.¹¹ I samband med detta bidrar *I stadens utkant* bland annat med information om och källmaterial kring platser, som även ska lämnas till Stockholms stad i förslag rörande kulturhistorisk skyltning av romska platser i kommunen.

Utöver att nå ut brett genom utgrävningen var mer specifika målgrupper i andra sammanhang romska grupper, det kulturhistoriska fältet, samt studenter och forskare inom arkeologi, etnologi och Romani Studies. Därför hölls ett flertal föredrag, seminarier och undervisningstillfällen vid bland annat É Romani Glindas kulturdagar, Riksantikvarieämbetets höstmöte, nationella och internationella konferenser, samt forskarseminarier och undervisning på grund- och masternivå vid Södertörns högskola, Stockholms och Uppsala universitet. Projektet medverkade också i en workshop om *Romer och resande i det nordiska kulturarvet*

---

⁶ Radio Romano, *Arkeologicno hunajipe pe jek romano lageri ando Skarpnäck*, 160513,

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2122&artikel=6432134>

DN Stockholm, *Här berättas en saknad del av Sveriges romska historia*, 150825,

<http://www.dn.se/sthlm/har-berattas-en-saknad-del-av-sveriges-romska-historia/>

Tidningen Hammarby/Skarpnäck, *Unikt utgrävningssprojekt fyller i romernas historia: "Deras röster saknas"*, 160513, <http://www.stockholmdirekt.se/nyheter/unikt-utgravningsprojekt-fyller-i-romernas-historia-deras-roster-saknas/aRKpel!uPGZdoG4CFhDBPz8S6ywQ/>

Tidningen Hammarby/Skarpnäck, *Ovanlig utgrävning av romsk lägerplats vid Flaten*, 150819,

<http://www.stockholmdirekt.se/nyheter/ovanlig-utgravning-av-romsk-lagerplats-vid-flaten/aRKohs!CPuu4Behi5vceVJnC2UXw/>

Vetenskapsradion Historia, *Romskt läger grävs ut*, 150903,

<http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/598092?programid=407> (länkar hämtade 2017-06-09).

⁷ *Lokalt utvecklingsprogram för Skarpnäcks stadsdelsnämnd 2017–2027*. Stockholms stad, dnr 1.2.1.-317/16.

⁸ Flatemusikalen 2016, <http://www.miljoverkstan.se/aktiviteter/musikalen/> (länk hämtad 2017-06-09).

⁹ UR Skola, *Romernas historia 1900-tal, del 1: En bostad åt alla?* <https://urskola.se/Produkter/198783-Romernas-historia-1900-tal-En-bostad-at-alla> (länk hämtad 2017-06-09).

¹⁰ Länsstyrelsen i Stockholm, dnr 20370-2017, Förfrågan om fornlämning i samband med utgrävning.

¹¹ Rättighetsjakten: <http://www.stockholm.se/Arbete/Sommarjobb-for-unga/Jobb-att-valja-bland/Rattighetsjakten/> (länk hämtad 2017-06-09).

som arrangerades vid Institutet för språk och folkminnen i samverkan med Forum för levande historia, HL-Senteret i Oslo, É Romani Glinda och RomArchive i Berlin.¹² Vid workshopen diskuterades statusen i dag för romer och resande i de nordiska kulturarvsinstitutionerna. Projektet presenterades som ett exempel där samverkan och delaktighet var organiserande principer. Genom artiklar i press och inslag i radio och i tv utöver dem som rörde utgrävningen har vi nått ut ytterligare under projektets gång.¹³ Vi ser dessa möjligheter att i olika sammanhang ha fått tala om projektet och dela kunskap och erfarenheter som ett viktigt resultat för medvetandegörande och förhoppningsvis att skapa nyfikenhet för människor att söka mer kunskap och kanske att se kulturlandskapet lite annorlunda. Se nedan för lista över projektets presentationer och seminarier etc. samt publikationer.

Som nämnts ovan har intervjuerna som genomfördes i projektet införlivats i samlingarna vid Institutet för språk och folkminnen, Dialekt- & folkminnesarkivet i Uppsala (accessionsnummer DFU41000-41016) och föremålen från utgrävningen av platsen för Skarpnäckslägrät införlivas i Historiska museets samling i Stockholm (inventarienummer 35458). Delar av det arkeologiska materialet utgör del i Historiska museets utställning *History Unfolds* som öppnade 2016. Genom kunskap och material från projektet har även Historiska museets utställning *Sveriges historia* uppdaterats i flera delar, rörande 1500-tal, tidigt 1900-tal och den romska kampen för bostäder på 1960-talet.

Publikationer

Arnberg, Anna (red.), 2017. *Skarpnäckslägrät. Arkeologisk undersökning av en svensk-romsk lägerplats vid Flatenvägen i Skarpnäck*. FoU-rapport nr 17. Statens Historiska Museum samt Arkeologiska uppdragsverksamheten.

Fernstål, Lotta & Charlotte Hyltén-Cavallius, 2015. I stadens utkant. Svensk-romska livsberättelser och lägerplatser från 1900-talet. I: *Nordisk museologi*, 2015:1, s. 123-132.

Fernstål, Lotta & Charlotte Hyltén-Cavallius, 2017. Från läger till lägenhet i Stockholm – svensk-romska levnadsberättelser om livets villkor. I: *Tillfälliga Stockholmare. Människor och möten under 600 år*. Anna Götlind och Marko Lamberg (red.). Stockholmia förlag: Stockholm.

Fernstål, Lotta & Charlotte Hyltén-Cavallius (red.), 2018 (kommande). *Romska liv och platser. Berättelser om att leva och överleva i 1900-talets Sverige*. Stockholmia förlag: Stockholm.

Nordin M., Jonas *et al.* (insänds för peer-review augusti 2017). (prel. titel) *Interstice of Assimilation: An archaeological study of a Roma camp in Stockholm, inhabited 1959–1963*.

---

¹² Rorhin nyhetsbrev, Rorhin Newsletter 2016:1.

¹³ Se not 6 samt t.ex.:

P4 Stockholm, *Romska boplatser tar plats i historieböckerna*, 150209,

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=103&artikel=6089087>

SR Kulturnytt, *Nytt projekt lyfter fram svensk-romernas förlorade kulturarv*, 150408,

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=478&artikel=6136335>

SVT Nyheter Kultur, *Svenska romers historia ska synliggöras*, 150408,

<https://www.svt.se/kultur/romers-historia-i-sverige-ska-synliggoras>

Nordegren & Epstein i P1, *Att upptäcka romska boplatser*, 150413,

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=4058&artikel=6140179> (länkar hämtade 2017-06-09).

Föredrag, seminarier och undervisning

Arnberg & Ask: *I Stadens utkant – svensk-romska livsberättelser och lägerplatser från 1900-talet*. Vid Stiftelsen Kulturmiljös konferens Gränssnitt, Stockholm 151204.

Ali, Arnberg, Ask, Edström, Fernstål & Hyltén-Cavallius: *I Stadens utkant – svensk-romska livsberättelser och lägerplatser från 1900-talet*. Öppen föreläsning vid É Romani Glindas kulturdagar, Stockholm 160413.

Ask & Edström: *I Stadens utkant – svensk-romska livsberättelser och lägerplatser från 1900-talet*. Öppen föreläsning vid Stockholms läns museum inom temaserien Situation hembygd, Nacka, 160405.

Arnberg & Fernstål: *Swedish Roma life narratives and camp sites. Co-creative approaches to excavating a hidden cultural heritage*. Vid konferensen Contemporary and Historical Archaeology in Theory, Sheffield, 151030.

Arnberg & Fernstål: *I Stadens utkant – svensk-romska livsberättelser och lägerplatser från 1900-talet*. Vid Riksantikvarieämbetets höstmöte, Kampen om kulturarvet, Stockholm, 151112.

Arnberg & Fernstål: *I Stadens utkant – svensk-romska livsberättelser och lägerplatser från 1900-talet*. Vid arkeologiseminarier, Södertörns högskola, 150527.

Arnberg & Ask: *At the outskirts of the city – Swedish Roma life stories and camp sites from the 20th century*. Vid Nordic Conference on Romani Studies, Södertörns högskola, 160410.

Ask & Hyltén-Cavallius: *I Stadens utkant – svensk-romska livsberättelser och lägerplatser från 1900-talet*. Vid etnologiseminarier, Södertörns högskola, 151210.

Hyltén-Cavallius: *Us and them: Citizenship, discrimination and migration*. Paneldeltagande, arr. IMER-förbundet i samverkan med Mångkulturellt centrum (med Bridget Anderson Prof. of Migration and Citizenship at the University of Oxford, Rene Leon Rosales, IMER och Mamoudo Jallow, Centrum mot Rasism), 151108.

Hyltén-Cavallius: *"We never begged". Tactics, materiality and respectability in Swedish Roma Narratives*. I sessionen Minority Narratives, vid American Folklore Societies årsmöte, Miami, 161021.

Hyltén-Cavallius: *Från läger till lägenhet*. Öppen föreläsning vid Arkivens dag, Arkivcentrum, Uppsala, 161112.

Utöver dessa konferenser och seminarier har projektet presenterats ett flertal gånger vid de deltagande institutionerna. Projektet har även utgjort del i undervisningstillfällen av Arnberg och Hyltén-Cavallius vid Stockholms universitet (arkeologi) resp. Uppsala universitet (ABM) och Stockholms universitet (museiprogrammet). Vid seminarier, konferenser och undervisning var fokus framför allt på projektets bakgrund, kulturhistoriska institutioner och att skapa projekt av detta slag, och därför ingick vid dessa projektets forskare. För presentationer och intervjuer där fokus var på erfarenheterna av att ha levt som rom under 1900-talet var en förutsättning att romska sakkunniga medverkade. Särskilt Allan Demeter, Marianne Demeter och Fred Taikon var engagerade i detta. Framför allt skedde detta vid den arkeologiska utgrävningen 2015 och 2016 då ett flertal visningar hölls för allmänhet, bland annat på Arkeologidagen 2015, och för särskilt inbjudna intressenter från bl.a. Stockholms stad och Civil Rights Defenders.

Resultatens placering i förhållande till nationell och internationell översikt av tidigare forskning inom området

Vid initieringen av projektet *I stadens utkant* och dess arkeologiska del fanns en för oss relevant internationell artikel att ta spjärn mot; *The Nonexisting Roma Archaeology and Nonexisting Roma Archaeologists*, av Eszter Bannfý från 2013.¹⁴ I Sverige hade ett par arkeologiska undersökningar av mer permanenta resandeboplatser skett, varav särskilt undersökningen av Snarsmon i Bohuslän med sin samverkansform var en förebild för arkeologin inom *I stadens utkant*.¹⁵ Inom historia fanns fler vetenskapliga arbeten från de senaste åren för oss att förhålla oss till, särskilt rörande kritiska perspektiv på myndigheters behandling av romer.¹⁶ I samband med projektets uppstart publicerades även ett par publikationer rörande romer och kulturarv av Ingrid Martins Holmberg vid Göteborgs universitet, varav den ena främst en översiktlig kunskapssammanställning inom det kulturhistoriska fältet¹⁷ och den andra en artikel rörande romska platser kring Göteborg utifrån främst press- och arkivuppgifter.¹⁸ I arbetet med den så kallade Vitboken om övergrepp och kränkningar av romer, som publicerades av den dåvarande regeringen 2014, inkluderades romers erfarenheter och vittnesmål.¹⁹

Vid initieringen av *I stadens utkant* hade dock ingen egentlig forskning gjorts utifrån intervjuer kring att som svensk rom leva och överleva under 1900-talet. Den erfarenhetsbaserade forskningen saknades. Även den fördjupade forskningen kring romska platser. Eftersom platser och människors erfarenheter hänger starkt samman kombinerade projektet *I stadens utkant* professionella arkeologer med professionella etnologer och socialantropolog och romska sakkunniga. Inom dessa ämnen knöt vi an till befintlig metodik och teoribildning, men tidigare forskning rörande projektets innehåll saknades i stort. Vi presenterar våra resultat på framförallt svenska men även i minst en engelskspråkig vetenskaplig artikel (se lista under Publikationer ovan).

---

¹⁴ Bannfý, Eszter, 2013. *The Nonexisting Roma Archaeology and Nonexisting Roma Archaeologists*. I: *Heritage in the Context of Globalization: Europe and the Americas*, s. 77-83. Red. Peter .F. Biehl & Christopher Prescott. New York: Springer Verlag.

¹⁵ Andersson, Bodil (red.), 2008. *Snarsmon. Resandebyn där vägar möts*. Uddevalla: Bohusläns museum.

¹⁶ Till exempel:

Montesino, Norma, 2010. Romer i svensk myndighetspolitik – ett historiskt perspektiv. I: *Meddelanden från Socialhögskolan* (2010:2). Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.

Montesino, Norma och Ohlsson al Fakir, Ida, 2015. ”Romer i Sverige – ett socialhistoriskt perspektiv. I: *Socialmedicinsk tidskrift* (2015:3), s. 305-314.

Ohlsson al Fakir, Ida, 2015. *Nya rum för socialt medborgarskap. Om vetenskap och politik i ”Zigenarundersökningen” – en socialmedicinsk studie av svenska romer 1962-1965*. Växjö: Linnéuniversitetet.

Selling, Jan, 2014. *Svensk antiziganism. Fördomens kontinuitet och förändringens förutsättningar*. Ormaryd: Östkultur.

Sjögren, David, 2010. *Den säkra zonen. motiv, åtgärdsförslag och verksamhet i den särskiljande utbildningspolitiken för inhemska minoriteter 1913-1962*. Umeå: Umeå universitet.

¹⁷ Martins Holmberg, Ingrid (red.), 2014. *Vägsälens kulturarv – kulturarv vid vägsäl: om att skapa plats för romer och resande i kulturarvet*. Göteborg: Makadam.

¹⁸ Martins Holmberg, Ingrid & Persson, Erika, 2016. Ephemeral Urban Topographies of Swedish Roma. *Cultural Studies*, www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09502386.2015.1113634 (länk hämtad 2017-05-30).

¹⁹ *Den mörka och okända historien. Vitbok om övergrepp och kränkningar av romer under 1900-talet*. Stockholm: Arbetsdepartementet, Departementsserien 2014:08.

Resultatets relevans för kulturmiljön, kulturarvet

Samverkan mellan projektets arkeologer, etnologer och socialantropolog samt romska sakkunniga var av stor betydelse för projektets alla delar, processer och resultat. Genom att kombinera arkeologi och etnologi och att samverka mellan professionella arkeologer och etnologer samt romska sakkunniga har projektet *I stadens utkant* visat att det går att skapa ny kunskap om kulturarv och platser som kulturmiljövården hitintills inte har uppmärksammat i någon större utsträckning. Kulturmiljövården, liksom den bredare kulturarvssektorn, måste i större utsträckning involvera nationella minoriteter och andra i arbetet med kulturarven. De nationella minoriteterna har rätt att få sina kulturarv synliggjorda och de statliga samlingarna bör representera ett mångfacetterat kulturarv. Den samverkansmodell som projektet *I stadens utkant* har arbetat utifrån kan tjäna som inspiration för ett fortsatt arbete.

Lotta Fernstål & Charlotte Hyltén-Cavallius
2017-06-12